

Stratégia és fenntarthatóság az ökológiai gazdálkodásban

Mile Csilla

Egyetemi adjunktus, Óbudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar
mile.csilla@uni-obuda.hu

Absztrakt: A biogazdálkodás¹ a fenntartható mezőgazdasági termelés egyik lehetséges alternatívája, amely kiválóan működik nagyüzemi körülmények között is. Környezetkímélő termelési módszer, miközben a termékek fogyasztása az emberi egészségre is kedvező hatást gyakorol. Össztársadalmi érdek, hogy az élelmiszertermelésnek ez a hosszú távon fenntartható módja minél szélesebb körben elterjedjen. Jelenleg a világ 188 országában 4,5 millió mezőgazdasági termelő folytat biogazdálkodást, több mint 96 millió hektáron (FiBL and IFOAM, 2024) (2022-es adatok). A tanulmány a hazai ökológiai gazdálkodás rövid távú perspektívájába próbál bepillantani korábbi primer kutatási eredmények segítségével, és arra keresi a választ, hogy milyen feltételeknek kell megvalósulniuk ahhoz, hogy a jelenleg 320 ezer hektáron folytatott, és a teljes mezőgazdasági terület mindössze 6,4%-át kitevő (IFOAM, 2023) fenntartható termelési forma térnyerése biztosított legyen. Az elemzés a statisztikai adatokon túl két korábbi kérdőíves felmérés, és egy átállási időszakban lévő biogazdálkodóval folytatott mélyinterjú segítségével vizsgálja a közeljövő várható folyamatait.

Kulcsszavak: ökológiai gazdálkodás, fenntartható fejlődés, környezettudatosság, agrártámogatások, fogyasztói igények

1 Bevezetés

1.1 A biogazdálkodás jelentése és jelentősége

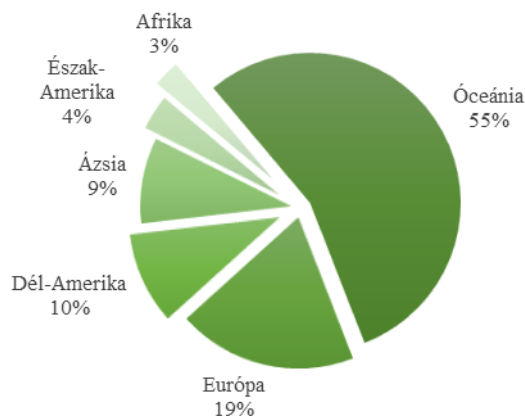
A „bio” vagy „ökológiai” kifejezés olyan növény- és állattenyésztési módszerekre utal, amelyek nélkülözik az ipari inputokon alapuló termelési folyamatokat, elkerülve a peszticidek, műtrágyák, antibiotikumok és növekedési hormonok használatát. Az ökológiai gazdálkodás túlmutat egy egyszerű termelési folyamaton, inkább egy élet szemlélet, a környezet, az élőlények és a jövő

¹ A biogazdálkodás kifejezés szinonimája az ökológiai gazdálkodás

nemzedék iránti alázat megjelenése. Jelentőségét jól mutatja, hogy a környezeti és környezetszennyezési problémák, valamint a társadalmi feszültségek folyamatos növekedése a területek és erőforrások ésszerűbb felhasználását tette szükségessé, így ezek vizsgálata előtérbe került (FiBL and IFOAM, 2024), hiszen ha belegondolunk, hogy milyennek szeretnénk látni egy adott régiót, akkor az egyik legfontosabb tényező az élhető és vonzó környezet (IFOAM, 2023). Az ökológiai gazdálkodás alatt álló területek nagysága folyamatos növekedést mutat, és ez a növekedés egybeesik a kereslet bővülésével, tekintettel arra, hogy a biotermékek népszerűsége a személyes egészségügyi döntések és bizonyos étrendek átvétele miatt is növekszik.

1.1.1 Biogazdálkodás a világon – adatok és trendek

Ökológiai gazdálkodást jelenleg a világ 188 országában végeznek, az érintett terület nagysága összesen 96,4 millió hektár, ami a világ mezőgazdasági területének 1,9 százaléka. Regionális megoszlása egyértelműen mutatja Óceánia elképesztő előnyét ebben az összehasonlításban, ami egyértelműen Ausztráliának köszönhető, ahol 53,02 millió hektáron folyik biogazdálkodás. Ez több mint a sorrendben következő kilenc országban együttevén. Tíz évvel ezelőtt Óceánia a globális tortának még csak egyharmadát birtokolta. Egy évtized alatt 33 százalékról 55 százalékra növelte részesedését. A 3 százalékos részesedését megőrző Afrika kivételével ez a növekedés az összes többi régióban visszaesést jelentett – persze csak arányosan, hiszen időközben mindenhol nőtt az ökológiai területek mérete (Mile, 2015).

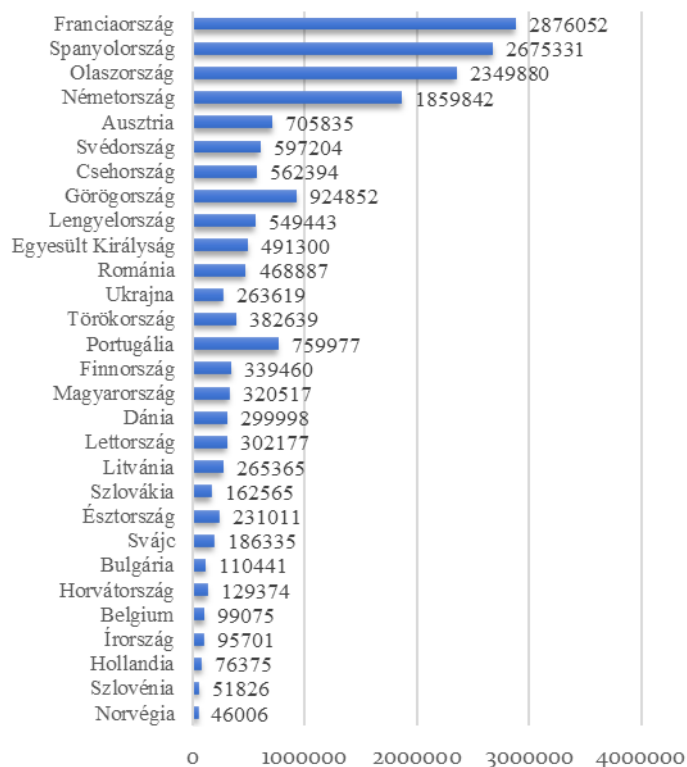

1. ábra. A globális ökológiai termőterületek regionális eloszlása, 2022

Forrás: saját szerkesztés a FiBL, IOFAM 2022 statisztikái alapján (statista.com)

1.1.2 Az ökológiai gazdálkodás Európában

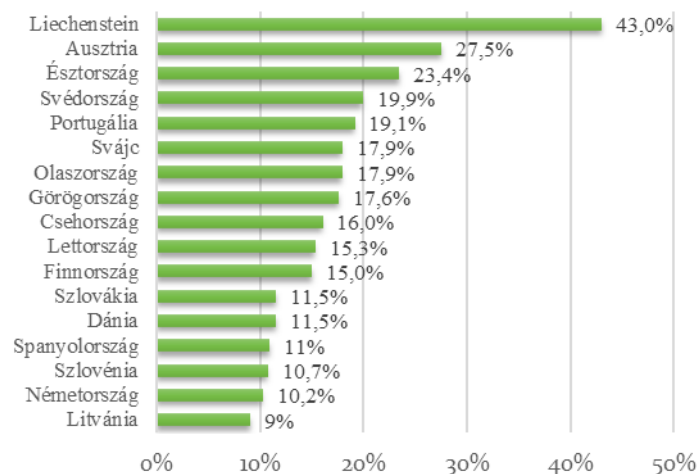
Az ökológiai gazdálkodás alatt álló területek nagysága az Európai Unió 27 országában 16,9 millió hektár volt 2022-ben. A legnagyobb ökológiai területek természetesen a legnagyobb országokban vannak, élen jár Franciaország, Spanyolország és Olaszország. A 2. ábrán látható sávdiagram a jelenleg elérhető legfrissebb, 2022-es adatokat tartalmazza, de a 2020-as sorrendet mutatja a legnagyobb ökológiai területekkel rendelkező Franciaországtól kezdődően Norvégiáig. Az ábrán jól nyomon követhető a két év távlatában kialakuló átrendeződés a sorrendben: Görögország és Portugália látványosan javított a pozícióján, Törökország és Észtország is előrelépett. A legdinamikusabb növekedést a listavezető Franciaország érte el, amely 2012-ben egymillió hektárral még csak a harmadik helyen állt az európai összehasonlításban, 2018-ra már több mint kétszeresére növelte ökológiai területeit, 2020-ban 2,54, jelenleg pedig több mint 2,8 millió hektáron folytatnak biogazdálkodást. (Mile, 2023)

2. ábra. A biogazdálkodás alatt álló területek Európa országaiban

Forrás: saját szerkesztés a FiBL, AMI 2020 statisztikái alapján (statista.com)

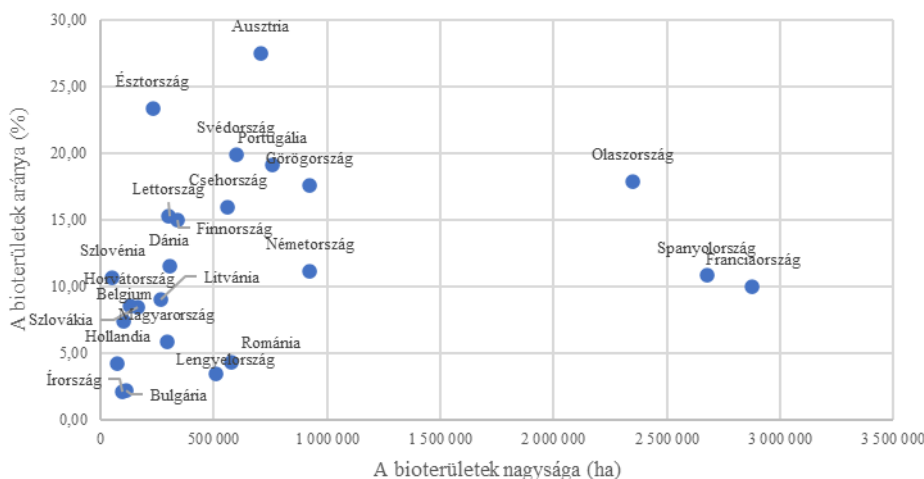
Természetesen az egyes országok nagysága sok esetben jelentősen eltér egymástól, így egy társadalom környezet iránti elköteleződéséről pontosabb képet ad az, hogy az ökológiai gazdálkodás alatt álló területek nagysága hogyan aránylik az adott ország teljes termőterületéhez. Nem meglepő módon itt egy egészen más sorrendet láthatunk (3. ábra). Az élen álló Liechtensteinben az ökológiai területek nagysága mindössze 2000 hektár, ez azonban a teljes mezőgazdasági terület 43 százalékát teszi ki. Ausztriában azonban maga a terület is jelentős, a 706 000 hektár ökológiai gazdálkodás alatt álló terület a termőföld több mint negyede, 27,5 százalék – ráadásul ennek dinamikus bővülése is megfigyelhető.

3. ábra. Az ökológiai gazdálkodás alatt álló területek aránya egyes európai országokban, 2020.

Forrás: saját szerkesztés a FiBL, AMI 2020 statisztikái alapján (statista.com)

A területek abszolút nagyságát és a részarányukat érdemes együtt, keresztsben ábrázolni (4. ábra). Ebből áttekinthető képet kapunk arra vonatkozóan, hogy az európai országok mezőnyében a biogazdálkodás ereje és perspektívája szempontjából milyen országcsoportok különböztethetőek meg.

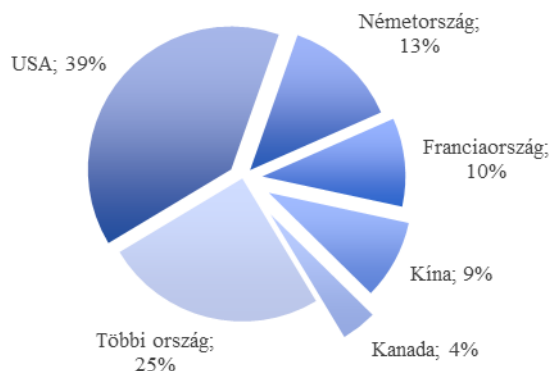
4. ábra. Az ökológiai szektor ereje a nem mikroállam EU-tagországokban a művelt összterület abszolút és relatív mutatói alapján. Saját szerkesztés, az adatok forrása: FiBL AMI 2022 (statista.com).

Megfigyelhető, hogy a nagy mediterrán országok, amelyek mezőgazdasági területekből a legtöbbet birtokolják, a relatív mutató szerint mind a középmezőnyben foglalnak helyet, míg a többiek egy összefüggő bolyt alkotnak a mind abszolút, mind relatív értelemben kicsiktől az abszolút értelemben kicsi-közepes, de relatív értelemben igen fejlett bioszektorttal rendelkező országokig (az utóbbiak közül a legerősebb versenyzők a közepes súlyú Ausztria és a kis területű Észtország).

Azonban még ebből sem vonhatunk le teljes következtetést. A fenti adatokból jól látható, hogy – akár szándékosan, akár nem – mely országok tesznek a legtöbbet ezen a téren a fenntarthatóság és a környezet védelme érdekében, de az ökológiai gazdálkodás célja legalább ennyire fontos az emberi egészség védelme, amit jelen esetben a biotermékek fogyasztása segít elő.

1.2 A biotermékek fogyasztása a világban

Egészen más globális képet kapunk, ha a biotermékek kereskedelmi forgalmát vizsgáljuk. A világkereskedelmi értékesítés mintegy 39 százaléka az USA-hoz köthető, a második legnagyobb forgalmat bonyolító Németország ennek a mennyiségnek a harmadát éri el (13%). Emellett csak Franciaország (10%), Kína (9%) és Kanada (4%) ér el figyelemre méltó részesedést, de ezek az országok is messze elmaradnak a vezető amerikai piactól (5. ábra).

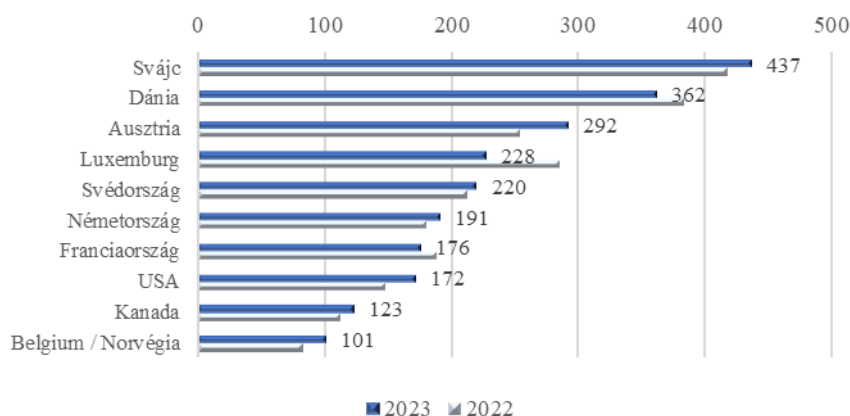

5. ábra. A biotermékek globális kiskereskedelmi forgalma

Forrás: saját szerkesztés a FiBL, AMI 2021 statisztikái alapján (statista.com)

Az országonként összesített kiskereskedelmi forgalom látképét nyilvánvalóan a nagy országok dominálják, ezért érdemes egy pillantást vetni arra is, hogy fajlagosan, azaz átlagosan egy főre mely országokban a legmagasabb a biotermékek fogyasztása (6. ábra). Itt igen szembetűnő, hogy a biotermékek fogyasztása mintha a fejlett Nyugat kiváltsága lenne; a globális összehasonlításban igen magas jövedelmű nyugat-európai és észak-amerikai régió adja az élbolyt. Az alacsonyabb jövedelmű országokban az olcsón tömegtermelt alacsony minőségű termékek fogyasztása a jellemző.

A 6. ábra összehasonlító adatsorai az elérhető legutolsó év/éves változást is megjelenítik – talán meglepő, hogy mennyire nem homogén ezen országok piacainak fejlődése sem. Nagyon fontos és kedvező tendencia, hogy Ausztria és Franciaország fogyasztásának dinamikáját a helyi termelés bővülése vezérli – a termelésükről szót ejtettünk a biogazdálkodás elterjedtségét ismertető helyzetképnél. Érdekes további vizsgálat tárgya lehet a jövőben a hosszabb időtartamot és az országok szélesebb körét átfogó adatsorok vizsgálata, de a hosszabb időszakok követése és a magas jövedelmű nyugati országok köréből való kilépés az egyes országok közötti árszínvonal-, illetve vásárlóerő-különbség figyelembe vételét is igényli majd (valamint annak tanulmányozását, hogy a fogyasztási mutatók korrigálásához pontosan milyen vásárlóerő-index a legalkalmasabb).

6. ábra. Az egy főre jutó biotermék-fogyasztás vezető országai (euró / fő / év 2023-ban, illetve 2022-ben). A sorrend és a számok a 2023-as adatokat tükrözik; az utolsó sorban is helycsere történt, ezért szerepel 2022-ben Norvégia, 2023-ban Belgium.

Forrás: saját szerkesztés a FiBL AMI 2022-es és 2023-as adatai alapján (statista.com)

1.2.1 A biotermékek fogyasztása a világban – alaptrendek

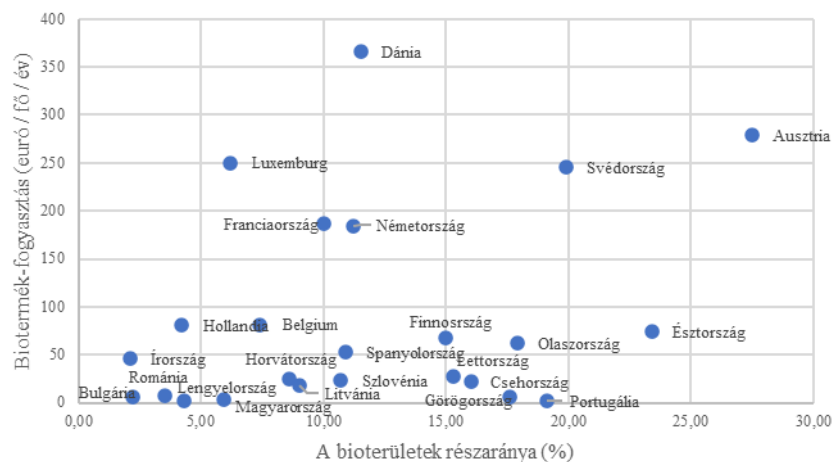
Ha egy pillanatra felidézzük a 2. ábra számai közül, hogy a nagy fogyasztó országok közül termelőként egyedül Franciaországnak és Németországnak sikerült felkapaszkodnia a vezető tíz szereplő közé (a világ 96 millió hektáros összes biogazdasági területéből 3, illetve 2% alatti részesedéssel), szembetűnővé válik a globális egyensúlytalanság a termelés és a fogyasztás földrajzi eloszlása között. Ebből kifolyólag ezeknek a termékeknek a logisztikája, az árumobilitási környezetterhelése magas. Ebből az a további vizsgálatra érdemes következtetés is levonható, hogy a biotermékek termelésének, elosztásának, kereskedelmének és fogyasztásának teljes vertikuma nem a fenntarthatósági alapelvek szerint szerveződik (feltehetőleg az áruk értékének, illetve népszerűségének elsődleges oka nem ez, vagy ha vannak is erre mutató fogyasztói igények, azok a piac kínálati oldalát alakító kereskedőkre és termelőkre nem hatnak elegendő erővel).

A fenti helyzetből szűrhető le az a következtetés is, hogy a termelésben, illetve fogyasztásban (külön-külön) élenjáró országok, illetve társadalmak sem azonosulnak erősen a biogazdálkodás, illetve a biotermékek mögött álló fenntarthatósági szemlélettel. Ez persze – a fenntarthatósággal való társadalmi azonosulás általánosan alacsony volta miatt, ami az agrárium szereplőire is jellemző (Kőszegi, 2019; Varga & Csiszárík-Kocsir, 2024) – nem zárja ki, hogy a biotermékek piacának két oldala e társadalmak fenntarthatósági fordulatának motorja legyen, de mindenesetre erősen felrajzolja a korlátokat. A fenntarthatóság mellett a másik – alkalmasint jelentősebb – fogyasztói motiváció a már említett egészséges életmód. Ez egészen biztos, hogy a magas jövedelmű országok

fogyasztását erősíti, és ennek a motivációnak domináns jelenlétére a globális helyzetkép alapján minden esély megvan.

1.2.3 A biotermékek fogyasztásának trendjei Európában

Az európai biotermék-piac fentihez hasonló anomális szerkezetét a termelés és a fogyasztás kétdimenziós ábrázolásával illusztráljuk (7. ábra).

7. ábra. A biotermék-piac erősségének kétszemponútú ábrázolása a nem törpeállam EU-tagországokra a 2022-es adatok alapján. Saját szerkesztés, az adatok forrása: FiBL AMI 2022 (statista.com).

Az ábrán jól elkülönülő országcsoportok nincsenek (az EU-tagállamok összefüggő mezőnyt alkotnak az ábrázolt szempontok alapján), ugyanakkor spektrumszerűen világosan megfigyelhetők az egyes országok trendjellegű különbözőségei. A viszonylag magas fogyasztást alacsony termelési erő mellett felmutató országok a tipikus importőrök; közéjük tartozik Dánia, Luxemburg és a világpiacra is fontos szereplő Franciaország és Németország. A magas termelési és fogyasztási mutatókat is felvonultató – és így a biogazdálkodás révén a legjobb fenntarthatósági mutatókat hozó – országok Svédország és Ausztria; mindketten közepes, illetve kicsi szereplők az európai piacon.

Az ábra alján széles spektrumban foglalnak helyet a viszonylag alacsony fogyasztási arány mellett alacsony termelést felvonultató országoktól az alacsony fogyasztás mellett jelentős relatív méretű termelői ágazatot vivő (tehát tipikus exportőr) országokig.

2 Anyag és módszer

2.1 A korábbi eredmények összegzése

A korábbi eredmények egyike egy 2022-ben készült kutatás eredményeit közlő tanulmány (Mile, 2023), melynek szekunder adatai 2020-ból származnak. Jelenleg a legfrissebb globális adatok jellemzően 2021–2022-ből származnak – ezt a nemzetközi helyzetben való változások nyomon követésére már felhasználtuk. A kontextusként használt primer adatok esetében az adatfelvétel termelői oldalról 2022-ben történt, fogyasztói oldalról 2024-ben – egy másik tanulmányunk számára (Bodrog & Mile, 2025).

A termelői kérdőív (2022 november) két fontos területre összpontosít, ebből az egyik az ökológiai gazdálkodást folytató termelők lehetőségei, nehézségei és legfőképpen motivációi a termelésben. A másik terület a 2022-es év időjárási jelenségével kapcsolatos. Ebben az évben egy komoly aszály sújtotta Magyarországot, melynek köszönhetően jelentős hozamkiesést volt kénytelen elszenvedni a mezőgazdaság, beleértve a biogazdálkodókat is. A felmérés eredményeként a válaszadó biogazdálkodók (51 fő) lehetséges stratégiáit is megismerhettük.

A másik kérdőív (2024 szeptember) fogyasztói oldalról vizsgálja a biotermékfogyasztás motivációit a Z generáció tagjai között. A primer kutatásaink keretén belül a két különböző kérdőív megfelelő részbeni eredményeinek összevetését is elvégeztük (Mile & Bodrog, 2025). A két kérdőív között ugyanis a kapcsolódás több helyen is megvalósul. Mindkét minta tagjai nyilatkoznak arról, hogy milyen külső befolyásoló tényezők lennének szükségesek a biotermékfogyasztás előmozdításához, de a termelői kérdőívben a válaszadók azt is elmondják, hogy véleményük szerint mi motiválja a fogyasztókat a biotermékek fogyasztására, ami azért érdekes, mert a fogyasztók is választ adnak erre a kérdésre, és a két vélemény összehasonlíthatóvá válik.

A témánk az ökológiai gazdálkodásra fókuszál, amely során a bevezetőben bemutatott globális és az európai biogazdálkodás helyzetét – úgy mint a termelés alá vont mezőgazdasági területek nagysága és azok változása –, továbbá a biotermékek globális kiskereskedelmi forgalmát, valamint a fogyasztását jellemző alapadatokat – leginkább a földrajzi eloszlás anomáliáit. Ezek arról tanúskodnak, hogy mint világtrend a biogazdálkodás egyfelől nagyon lassan tör utat magának – kivéve Ausztráliát –, másfelől a kereskedelem és részben a fogyasztói preferenciák alapján az a következtetés vonható le, hogy a biogazdálkodás mint nagy rendszer és technológia ma még sokszor nem a fenntarthatóságot magát határozza meg és szolgálja fő célként; hanem sokkal inkább a legmagasabb jövedelmű országok fogyasztói igényeinek kiszolgálását a minőségi, illetve egészséges élelmiszerek iránt.

A termelői oldalon végzett primer kutatásunk fő tanulsága az, hogy miközben a gazdálkodók helyzete – a mezőgazdaság általános problémáin belül – az ökológiai gazdálkodás terén is nehéz, ők megtalálják a boldogulás útjait, és Magyarországon is fenntartanak egy nehéz helyzetűnek érzett, de robusztus és lassan, de növekedő biogazdálkodási szektort. Noha sokan nap mint nap átgondolják a biogazdálkodás felhagyásának lehetőségét, ezt egyfajta kialakult (kialakuló) ökológiai nézetrendszer és személyes elköteleződés miatt nem hajtják végre. Sőt, általános igény alakul ki körükben a fenntartható mezőgazdaság iránt.

Fogyasztói oldalon a világszintű tendenciákból fentebb kiolvasható sokkal inkább fogyasztói mint fenntarthatósági személet mellett a hazai Z generációs fogyasztók körében azt az eredményt kaptuk, hogy az általánosságban innen is hiányzó tudatos és összetett (az élet, a gazdaság, a technológia több ágára konzisztensen kiterjedő) fenntarthatósági szemlélet mellett még a biotermékek fogyasztása az a viselkedés-, illetve gondolkodásbeli csomópont, ami körül ez az átfogó fenntarthatósági szemlélet kialakulhat (a XXI. század kulcsát kezében tartó Z generációt lásd még például (Popovics, 2024; Garai-Fodor & Huszák, 2024)).

Az összkép olyan, mintha egy nagy, hagyományosan a fogyasztói igények egy részének kielégítésére alakult ágazat vizsgálatakor ahogy egyre mélyebbre, egyre közelebb az emberhez vizsgálódnánk, annál inkább kiderülne, hogy a biotermékek termelése és fogyasztása valóban a fenntarthatóságorientált egyéni és társadalmi gondolkodás egyik első csomópontja, és ennél fogva az általános várakozásoknak megfelelően jövőorientált ágazat lehet.

2.2 Mélyinterjú

A mélyinterjú egy Fejér megyében gazdálkodó, átállási időszakban lévő termelővel készült. Előre elkészített, strukturált kérdések mentén zajlott a beszélgetés, ahol az egyes témákhoz kapcsolódó többletinformációk is helyet kaptak. Az interjú másfél óráig tartott, a feldolgozás jegyzetek és hangfelvétel alapján történt meg.

3 A hazai biogazdálkodók helyzete és lehetőségei stratégiai egy gyakorló gazdálkodó szemszögéből

Az interjúalany Fejér megyében gazdálkodik, területeinek túlnyomó része szántó, összesen 55 hektár. Ezen felül másfél hektár dióültetvénnel és fél hektár gyepterülettel rendelkezik. A dióültetvényen már három éve folytat biogazdálkodást, a szántóföldekkel az idén, 2025-ben lépett be a biogazdálkodás célprogramba. A programot korábban háromévente, 2025-ben már öt évre hirdették meg. Támogatást csak azok a biotermelők kapnak, akik a nyitó évben

belépnek a programba. A biogazdálkodást bármikor el lehet kezdeni, az ökomínósítást is megadják, ha a termelő teljesíti a követelményeket, de a pénzügyi támogatás feltétele a programban kezdettől való részvétel.

A gazdálkodó régóta gondolkodott a váltáson, 20 éve részt vett egy ökogazdaltanfolyamon Kishantoston, de a váltásra végül mégsem szánta rá magát. Ezt elsősorban anyagi okokkal indokolta. Három éve azonban először a dióval, majd 2025-ben a teljes birtokával belépett a programba. Döntésében a legfontosabb motivációt a vegyszerektől való elfordulás jelentette, amelyeket a konvencionális gazdálkodása során rendszeresen használt: rovarirtószerekkel, gombaölőszerekkel, műtrágyákkal terhelte a környezetét, míg végül eljutott az elhatározásig, hogy a jövőben nem szeretné ezt tenni. Természetesen ehhez szükség volt egy olyan támogatási rendszerre, ami lehetővé teszi egyrészt az átállási időszak átvészelését, másrészt a már átállt, biominósítással rendelkező gazdálkodás alacsonyabb terméshozamainak kompenzálását.

Az átállási időszak a dióültetvénynél három év volt, a szántóföldi növénytermesztés esetében két év. Ez alatt az időszak alatt a gazdálkodó már a biogazdálkodást folytat, a termékek azonban még nem kaphatnak biominósítást a korábban használt kemikáliák lassabban eliminálódó hatása miatt²². Mindeközben a hozamcsökkenés már tapasztalható, hiszen a műtrágyázásnak köszönhető tápanyagutánpótlás megszűnik. Éppen ezért, az átállási időszakban a program magasabb összegekkel támogatja a gazdálkodókat. Az átállási időszakot követően a termékek megkapják a biominósítást, ami azt jelenti, hogy biotermékként, magasabb áron válnak értékesíthetővé, így a támogatási összeg alacsonyabb lesz.

Az 1. táblázatban a 2025. január 1-jétől 2029. december 31-ig tartó ökológiai gazdálkodási program támogatási összegeit láthatjuk. Az interjúalany a cikk megírásának időpontjában az átállási időszakban van, hektáronként 491 euró támogatást kap (az 55 hektár szántóterülete után).

Földhasználati Kategória / ültetvénycsoport / hasznosítás elnevezése		Támogatás összege (Euró/ha/év)	
Ökológiai státusz		Átállás alatt	Átállt
Szántó – egyéb szántóföldi növények		491	382
Szántó – 2a. melléklet szerinti növények		1.097	664
Ültetvény	Extenzív gyümölcsültetvény	1.562	879
	Intenzív gyümölcsültetvény	1.801	1.117
	Szőlőültetvény	1.132	1.097
Gyep		225	225

1. táblázat. Az ökológiai gazdálkodás támogatása 2025. január 1-jétől 2029. december 31-ig
Forrás: <https://www.biokontroll.hu/megjelent-a-varva-vart-uj-oteves-tamogatasi-program-az-okologiai-gazdalkodok-tamogatasara/> (részlet a pályázati felhívásból)

²² Ausztriában és az osztrák határhoz közelebb eső régiókban Magyarországon is, már az átállási termékeknek is van piaca.

Az átállás ideje alatt biztosított támogatási összeggel a gazdálkodó teljes mértékben elégedett. Kalkulációja szerint az átállási időszak fajlagos támogatási összege magasabb, mint a konvencionális gazdálkodás pénzügyi eredménye. Ami egyben azt is jelenti, hogy akár 100%-os hozamkiesés esetén is jövedelmezőbb lenne a tevékenysége, mint ha konvencionális termelésben maximális terméshozamokat érne el. Az ököminősítés megszerzését követően pedig a magasabb termékárral és az alacsonyabb, de még mindig számottevő támogatással biztosítva látja gazdálkodása gazdasági fenntarthatóságát.

Magyarországon két szervezet látja el a biogazdálkodók ellenőrzését, a Biokontroll Hungária Kft. és az osztrák anyacéggel működő Bio Garancia Kft. A gazdálkodó egy ismerős ajánlására az utóbbit választotta, és maximálisan elégedett a szolgáltatásokkal. Éves ellenőrzéseket kap, ahol átnézik a teljes éves gazdálkodási naplót, szemrevételeznek, esetenként talajvizsgálatot végeznek. A Bio Garancia európai szinten minősít³, ezért a termékek a nemzetközi piacokon is forgalomképesek, továbbá a cég bármely szakmai kérdésben érdemi segítséget nyújt.

A gazdálkodó a legnagyobb nehézséget abban látja, hogy nincs a környéken állattartó, emiatt nem tud nagy mennyiségben szerves trágyát beszerezni. Számításai szerint négyzetméterenként évi 10 kg szervestrágyára lenne szükség a talaj tápanyagutánpótlása érdekében, ami hektáronként évi 100 ezer kg. Ez a mennyiség 4 kamionba férne bele, ami annyit jelent, hogy az 55 hektárra évente 220 kamion rakományának megfelelő (5,5 millió kg) szervestrágyára lenne szükség. Amennyiben a helyi állattenyésztés ezt a mennyiséget nem képes biztosítani (márpedig nem képes), a gazdálkodónak távolabbi régiókból kellene egyrészt összegyűjteni, másrészt odaszállítani a szerves trágyát, ami viszont olyan jelentős mértékben megnövelné a költségeket, hogy nem lenne kifizetődő. A rendszer akkor lehetne teljes egész, hogyha maga a gazdálkodó kezdene állattartásba a növénytermesztés mellett. Így a költséghatékonyság mellett a körforgásos gazdálkodás kritériumainak is megfelelne, mindkét ágazat mellékterméke (állattenyésztésből a szerves trágya, növénytermesztésből a szalma) inputként jelenhetne meg a másik ágazatban. Azonban az állattenyésztés infrastruktúrájának óriási beruházási igénye, továbbá az elmúlt időszak kedvezőtlen folyamatai miatt az interjúalany – hasonlóan más gazdálkodókhoz – nem mer belekezdeni ebbe az ágazatba.

Kompromisszumos megoldásként a zöldtrágya jöhet szóba, aminek ugyanaz a lényege, mint a többi tápanyagutánpótlásnak: igyekszik biztosítani azt, hogy a talajba visszakerüljön az a tápanyagmennyiség, amit az aratás során elvisznek onnan. Ezt a vetésforgóba illesztett elsősorban nitrogényűjtő pillangósok

³ A Biokontroll az EOCC (European Organic Certifiers Council) tagja, amely az ökológiai ellenőrző és tanúsító szervezetek európai szövetsége. Bár a Bio Garancia Kft. nem tagja az EOCC-nek, az EU ökológiai előírásainak megfelelő tanúsítási szolgáltatásokat nyújt

segítségével érik el, amely a talajba visszaforgatva növeli annak tápanyagtartalmát. Mindemellett a gazdálkodó 35–40 százalékos hozamcsökkenésre számít, kukoricánál háromról két tonnára, búza és árpa esetében 6,5 tonnáról 4,5-5 tonnára hektáronként. Ez azonban nem feltétlenül jelent jövedelemkiesést, mert a gazdálkodó szerint a hektáronkénti három tonna biogabona hasonló bevételt fog jelenteni, mint a konvencionális 5–6 tonna/hektáros hozam.

Egy másik nehézség a fuzáriumfertőzés, amit a konvencionális gazdálkodás könnyen elintéz különböző gombaölő szerekkel, a biogazdálkodásban azonban ezek a lehetőségek meglehetősen korlátozottak. A megoldást a rezisztens fajok jelenthetik, amelyek genetikai ellenállóképességüknek köszönhetően nem, vagy kevéssé fertőződnek meg. De legalább ilyen fontos a vegyszermentes közegben kialakuló fajgazdagság, ami biológiai úton segíti a gazdálkodást. A kemikálaterhelés megszűnése például odavonzza a katicabogarakat, amelyek hatékony segítséget nyújtanak a levéltetvek visszaszorításában, így a termelőnek nincs más dolga, mint a katicabogarak életterét és kedvező életfeltételeit biztosítani.

A biogazdálkodás egyik része a környezetérzékeny gondolkodásmód és cselekvés, de a termékeket nem elég megtermelni, értékesíteni is kell. A gazdálkodó már a belépés előtt piackutatást végzett a lehetséges értékesítési csatornákat illetően. Itt a személyes ismeretség segítette a döntésben, mivel kapcsolatban áll egy nemzetközi piacra is értékesítő termelő és feldolgozó céggel, amely saját malommal és pálinkaházzal is rendelkezik. A céggel előszerződést kötött a gabona értékesítésére, így viszonylag biztos piaci háttérrel tud belevágni a biogazdálkodásba.

Ami a piaci körülményeket és a gabonaárakat illeti, az elmúlt három évben a gabonapiacot nagyon megviselte a nagy mennyiségű import termék. Ami a korábbi években biztonsággal működött – az aratást követő betárolás, majd a következő évben kora tavasszal magasabb piaci áron történő értékesítés –, az megszűnt, a piacot a bizonytalanság és a nyomott árak jellemezték. A gazdálkodók nem tudták drágábban eladni a betárolt gabonát az aratási árnál, így a teljes tárolási költség veszteségként realizálódott. Az utóbbi időszak hozott némi változást, de a termelők egyelőre szkeptikusan figyelik az eseményeket. A gabonaárakra alapvetően jellemző a nagymértékű áringadozás és a kiszámíthatatlanság, ezért a gazdálkodók jellemzően határidős ügyleteket kötnek a gabonakereskedőkkel.

A szerződéskötés az aratás előtt néhány hónappal történik. Az interjúalany az idén 70 ezer forint/tonna áron szerződött, majd ezt követően az ár az interjú időpontjában (2025. május 14.) már csak 50 ezer forint/tonna. Ez most egy szerencsés kimenet, de lehetne fordítva is, a gazdálkodó meglátása szerint a piac teljesen kiszámíthatatlan. Van, aki betárolással próbál védekezni. Tavaly aratáskor 52 ezer forint volt tonnánként az árpa, de idén tavaszra ez 80-ig felfutott. Idén

megérte betárolni, de az elmúlt három évben nem volt drágább január, februárban, mint aratáskor. Az előtte levő tíz évben viszont biztosan lehetett számítani rá, hogy emelkedik az ár. Az idei sok eső miatt várható, hogy magasabbak lesznek a hozamok, ezért a kereskedők elkezdték beejteni a szerződéses árat. Nagyon magas a kitétség a kereskedők nagy tételben történő spekulatív tevékenysége felé is. A kereskedők napi áron adják el a gabonát a gabonafelvásárlóknak – akár hazai piacra, akár exportra –, a termelőket pedig csak azután fizetik ki, amikor ők továbbadták a terményt; így tőketartalék nélkül is számottevő haszonra tesznek szert.

A feldolgozottság fokát a gazdálkodó nem kívánja növelni. Nemcsak a nagy beruházási összeg miatt – több száz milliós beruházás csak a mák tisztítását végző gép, hiszen azt 98%-os tisztasággal lehet végfelhasználásra eladni –, hanem a rengeteg többletmunka, logisztika és a munkavállalókkal kapcsolatos problémák miatt. És piacot is kell szerezni ehhez. A gazdálkodó tisztában van azzal, hogy a hazai felvásárlóerő kevés ahhoz, hogy hazai piacra lehessen támaszkodni. A biotermékek nagy része külföldre megy.

Jelenleg napraforgót, búzát, árpát, mákot termel; közülük az árpában bizonytalan, mert az nagyon érzékeny a fuzáriumra. Ehelyett termelhetne más gabonát: rozst, illetve a tönkölybúzát, de ennek a piaca visszaszorulóban van. Cserébe az alakol (ősbúza) piaca kedvező, bár ennek a hozama 1–1,5 tonna/hektár. Kukoricán már nem gondolkozik – ma már az aszályoknak köszönhetően a hazai termelésből a kukorica a hagyományos művelésben is kiszorul. További nehézség, hogy a terményt átvevő helyi állattartó nincs; az egyetlen értékesítési csatorna a legközelebbi nagy kukoricafeldolgozó vállalat, ahol bioetanolt és izocukrot készítenek a kukoricából.

A gazdálkodó véleménye szerint az ökológiai gazdálkodás nem lenne fenntartható a támogatások nélkül. A biogazdálkodásra igényelhető „Ökológiai gazdálkodás támogatása” (ÖKO) program mellett – amiben ő is részt vesz – további területalapú támogatások is elérhetőek. Konvencionális gazdálkodásban (tehát nem biogazdaságban) bizonyos fenntartható gyakorlatokhoz (pl. talajkímélet, a biodiverzitás megőrzése) igényelhetőek az „Agro-Környezetgazdálkodási Program” (AKG) támogatásai. A gazdálkodók szerint, „aki AKG-zik, az anyagi haszon miatt teszi” – a megállapítás a biogazdálkodás presztízsét sugározza, de ezzel a program lényegében teljesíti a fő célját. Az előzőek közül mindkettővel kombinálható pluszban az „Agroökológiai Program”, ahol további támogatások elérhetőek a fenntartható mezőgazdaság, a tájhoz illeszkedő gazdálkodás körében.

Következtetések, javaslatok

A sokrétegű kontextus felépítése után és annak keretei között a tipikusnak mondható átállási helyzetben levő gazdálkodóval készült mélyinterjúnk a magyarországi biogazdálkodás előtt álló perspektívát illetően meglehetősen pozitív képet sugároz. Az ágazatot korábban is jellemző, sokkal inkább a

„gazdálkodói fejekben”. mint az ágazati stratégiában, a kereskedelemben és a fogyasztóknál meglevő rejtett fejlődési potenciál a közeljövőben kibontakozhat az Európai Unió Közös Agrárpolitikájának keretében elérhetővé vált agroökológiai támogatási programoknak köszönhetően.

Ezzel Magyarország megkezdheti az európai középmezőnyhöz való felzárkózást. Külön előnye még a támogatási rendszernek, hogy benne – akár konvencionális gazdaságok számára is – számos ökológikus tájhasználati, már-már a tájgazdálkodáshoz és a regeneratív mezőgazdasághoz tartozó támogatási jogalap jelent meg. Ezek a támogatások az interjúból megismert történetben is alkalmasak arra, hogy felkeltsék a gazdák figyelmét, mivel megfelelően erősek ahhoz, hogy a különféle okok miatt bizonytalanabbá vált régi rutinok helyébe kerülve életképes jövedelmet biztosítsanak. A biogazdálkodási szektor előtt tehát ígéretes évek állnak.

Ezt a konjunktúrát viszont össze kellene kötni egy erősebb és tudatosabb fenntarthatósági fordulattal, és ennek érdekében a regeneratív gyakorlatokat, a tájgazdálkodási szemléletet és a teljes társadalomra kiterjedő szemléletformálást ezekben az agrárstratégiákban erősíteni kell.

Összefoglalás

Szekunder adatokból és régebbi kutatásaink eredményeiből azt a következtetést vontuk le, illetve azt a széles értelmezési keretet építettük fel, hogy a biogazdálkodás, a biotermékek fogyasztásának globális és európai helyzete, valamint földrajzi eloszlása, továbbá a megfigyelhető fogyasztói preferenciák nagy része alapján ez a szektor – a közkeletű elvárásokkal ellentétben – még nem elsősorban az átfogó fenntarthatóság szolgálatában áll, hanem sokkal inkább csak egyfajta minőségi, avagy prémiumjellegű szektor az élelmiszerek iránti fogyasztói igények kiszolgálásában. Egyes szereplőkben és régiókban azonban ott rejlik a teljes fenntarthatósági fordulat ígérete.

A nagy kontextusba helyezve értékeltünk egy hazai, éppen a biogazdálkodásra való átállásban levő gazdálkodóval készült interjút, amiből azt a következtetést vontuk le, hogy a gazdák mélyebb meggyőződése, a fogyasztók gondolkodásában éppen a biotermékekhez kapcsolódó kezdetleges fenntarthatósági beállítódás, valamint az EU Közös Agrárpolitikájának Magyarországon legújabbban megjelent támogatási formái határozottan ígéretes közeljövőt rajzolnak fel a magyarországi ökológiai mezőgazdasági szektor számára. Ebben a helyzetben azokat a szakpolitikai intézkedéseket tartjuk helyénvalónak, amelyek éppen ezt az átfogó fenntarthatósági szemléletet és átalakulást mélyítik el, illetve segítik.

Hivatkozások

- [1] Bodrog, Z. & Mile, Cs., 2025. Environmentally Conscious Consumer Behavior in Generation Z–Trends and Motivations. In: 2025 IEEE 23rd World Symposium on Applied Machine Intelligence and Informatics (SAMI). IEEE, pp. 477-482.
- [2] FiBL and IFOAM – Organics International, 2024. The Word of Organic Agriculture. Statistics & Emerging Trends, <https://www.fibl.org/en/shop-en/1747-organic-world-2024>
- [3] Garai-Fodor, M. & Huszák, N., 2024. Consumer Awareness: Environmental Consciousness, Conscious Lifestyle among Generation Z based on Primary Data, Acta Polytechnica Hungarica, 21(12):73 doi:10.12700/APH.21.12.2024.12.5
- [4] IFOAM Organics Europe, 2023. <https://www.organicseurope.bio/about-us/organic-in-europe/2023>
- [5] Kőszegi I. R., 2019. A környezeti fenntarthatóság fontosságának vizsgálata a homokháti fiatal gazdák körében (egy primer kutatás részeredményeinek ismertetése). Gazdalkodás, 63.1.
- [6] Mile Cs., 2015. Key to competitiveness of organic farming in Hungary. Managerial Challenges of the Contemporary Society Proceedings. 8.2:169–174
- [7] Mile Cs., 2023. Environmentally conscious production – health-conscious consumption. Present and future of organic farming in Hungary. In Selected aspects of modernization processes in “Younger Europe”. Past and present. pp. 183-206
- [8] Mile, Cs. & Bodrog, Z., 2025. Sustainability strategies starting from organic farming. In: 2025 IEEE 19th International Symposium on Applied Computational Intelligence and Informatics (SACI). IEEE, pp. 427-432
- [9] Popovics, A., 2024. Characteristics of Consumer Segments based on Consumer Habits and Preferences from an Environmental and Social Responsibility Perspective, Acta Polytechnica Hungarica 21(12):133 (2024) doi:10.12700/APH.21.12.2024.12.8
- [10] Varga, J. & Csiszárík-Kocsir, Á., 2024. The Impact of Human Activity on Environmental Elements Based on the Results of a Primary Research, Acta Polytechnica Hungarica, 21(12):147 doi:10.12700/APH.21.12.2024.12.9